

DI SAIT VO LUSÉRN

APPUNTAMENTO DELLA MINORANZA CIMBRA DI LUSERNA

Finalista al “Premio Itas del libro di Montagna”, si merita la segnalazione per la sezione Opera narrativa “Di roccia, di neve, di piombo” di Andrea Nicolussi Golo (Priuli & Verlucca)

Vor zen djar habar ágeheft zo le- sa bazda schraibet dar Andrea Golo atn “Dar Földjo” von Kamou vo Lusérn. Khurtze stördjela boda però hám gevällt alln, in djungen un in altn, sin zo riva in di hent von Mario Rigoni Stern boden hatt geschribet a schümmana lettaz zo lega darzuar in libar “Guardiano di stelle e di vacche”, boda, spetar, iz khent ausgedrukht pittar “Biblioteca dell’immagine”, nicht mindar baz di editrische von Mauro Corona. Hërta pitt seandre, vor a par djar, hattar ausgedrukht di stördja “Diritto di memoria” un pinn sell hattarse gemacht khennen no mearar von laüt boda schraim un boda lesen. Di lestn mánat von djar pasàrt, pitt “Di roccia di neve di piombo”, soin lest libar ausgedrukht pitt “Priuli & Ver-

lucca”, izzar inngretet in di bèlt von “djüstn schraibar”. Vo imen hámssa geschribet bobràll, aftn djornàl “L’Adige” un aftn “Trentino”, aftn “La Stampa” un aftn “Repubblica”. Da rüavanen zo reda in di bichtegarstn boténg boda vorkhoavan libadar, nèt lai ka Tria ma in gántz Obar Beleschlánt, ena zo reda von bibliotéke un von schualn. Da izzar guat zo halta stille zo lüsnanen, saiz studétn vo sintza, achtza djar, azpe khindar von schualn elementári, vor gántze urn. Sichar dar Andrea, bizen ánka hám sa darkhennt bichtege gebinn vor soine libadar, izzen nèt impitet zo riva in di lestn vünve atz gebinn “Premio ITAS del Libro di Montagna 2017”. Sa ditza iz eppaz vil, vor an schraibar, ma an lestn izzar khent senjalárt von praz, lai ná in libar boda

hatt gebünnt, “Le otto montagne” Einaudi, von groaz schraibar Paolo Cognetti. Beh, rivan lai ná alz zboate in an schraibar boda khint úbarsetzt in mearar alz viartzekh zungen, iz eppaz bichte genümma. Lai zo gedenkha bazzez iz dar “Premio Itas del Libro di Montagna”, khóbaraz ke haür soinda gest 122 libadar, zuargerift vo 70 “Case editrici”. Kesà azza alle atz Lusérn bizzan zo haba a mensch asó gekhennt un, úbarhaupt, gelest, biar bartnen vorsan zo kheara bidar da in lánt zo reda von libar, vor di sellnen boda nèt hám gemak khemmen in ditzémbre pasàrt zo lüsnanen, ombrómm bar soin sichar ke bar bartn hóarn ren no vil vo imen.

Ang

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

Sidar di djardar '30 atz Lusérn venntmase hërta auz pan langes zo setza naüge vaüchtn SETZAN NAÜGE VAÜCHTN, SETZAN NAÜGEZ LEM

Ogni primavera, nel mese di maggio, la popolazione di Luserna è solita festeggiare “La festa degli alberi”, tipica tradizione portata avanti dai bambini del paese che piantano, insieme al Corpo Forestale, degli abeti come segno di ringraziamento per la prosperità della natura. Anche quest’anno il servizio edu-

cativo 0-6 anni “Khlummane Lusteje Tritt” ha organizzato per il 23 maggio una bella giornata dedicata alla natura in località Malga Campo.

Azpe alle di djar, haür o, izta gerift madjo, un in kompanjia pinn gesinga von kuko, hefpar à zo pensàra auzo-

richta di “Festa degli alberi”. Atz 23 von madjo paiparaz alle in platz zo giana in kompanjia pinn khindar vodar schual “Khlummane Lusteje Tritt” au affon Kämp zo setza di vaüchtn, zo vaira un dena z’èzza an guatn vormaz ka dar Silva un kan Gigi. Zo bizza mearar un inntschraibase

vor in vormaz matma rüavan à odar pasàrn in biblioték. Ma vo bo khintar auz disar vairta? Zoa zo bizza mearar habar gevorst ummar pa lánt un dena saibar gánt ka dar Adelia Baiz, únsar “maistra Adelia” boda, vor 16 djar hatt gelirnt in di schual vo Lusérn un dena hatt vürgetrak alle di traditzióngen von lánt pittar Pro Loco. Di Adelia hatt kontàrt ke di “Festa degli alberi” hatt nèt an nám azpe biar umbrómm ‘z iz a vairta augericht von fascismo in di djar ‘30 in kompanjia pinn fostel un pinn aministratzióngen vo alln in kamöndar. An earstn iz nèt gest dar vairta von balt, ma ázi, alle di khindar hám gesetzt an puam, quase hërta vo froumen odar khlummane öpfln. Un asó, in di djardar ‘40 un ‘50 alle di haüsar hám gehatt an puam nám: ummandar vo dise, furse dar lest, mamen no seng atti stiage von alt haus von Za-

nöl, au pa Ekk. Dena in di djardar ‘50 hattma ágeheft zo machase inn in balt un zo setza nidar ploaze vaüchtn, asó di khindar vodar schual, pinn maistre, pinn saltáro un pittar djunta von Kamou soin gánt, vor draizekh djar, hërta affon Kämp un semm soinsa gestánt in gántz tage. Gianante vürsnen pinn djardar, di puam in lánt soin khent gehakht zo zo macha au ándre haüsar odar peng in probléma von khatzan. Dise djar o, defátti, soinda gest vil khatzan in lánt un, pitt dise puam nám in haus vil vo dise vichar soin augekrabl un gánt in pa vestadarn fin inn in di khámmarn un semm hámssa buschist. Vor ditza o, vil laüt hám gehakht di altn puam nám in haüsar. In di djardar ‘80 anvétze, di “Festa degli alberi” iz khent offegetánt alln in lusérnar: alle di laüt soin gánt zo vuaz au pa bege von Kämp un ná izta gánt dar Aldo Slanzi pinn tratór pinn karét augevazzt pitt alln in sachandar zo khocha a pastasúta vor alle, proat un züdje, spuma un boi zoa zo vaira alle in kompanjia. Ná zo helvanen izta hërta gest dar Osvaldo boda, in di selln djardar, iz gest dar arbarat von Kamou. Asó di “Festa degli alberi” iz khent a traditzióngen vor di khindar un vor alle di lusérnar. ‘Z djar 2006 izta khent augespèrt di schual vo Lusérn un fin ‘z djar 2014 disar vairta iz khent gemacht lai a parana bóttá; est in dise lestn drai djar di maistre von naüge servitzió vor di khindar vo biane mánsar afti sèks djar, hám bidar augerichtet disa traditzióngen békslante hërta puam nám: a bóttá au affon Kämp, a bóttá in Milegruam un vert inn in di Frettlá. Haür, azpe bar hám geschribet an earstn, paiparaz alle an erta 23 von madjo!

Daniel von Polèz

Foto scattata davanti al Comune di Luserna, Festa degli alberi 1936

In dise tang ka Ljetzan hattma bidar gemacht in kholl DAR KHOLL, AZPE IN AR BÒTTA

Fassino, carpino, faggio, nocciolo e betulla, tagliati ed accatastati ad arte, sono gli ingredienti di un rituale millenario tipico della Montagna alta del carbon, come veniva chiamato una volta l’Altopiano della Lessinia: la Kholgruabe – la Carbonara – era il procedimento con cui i vecchi Cimbri veronesi producevano il carbone che poi rivendevano nelle città delle valli venete fin dal Medioevo. Un camino di terra da riempire con braci e pezzetti di legno verde, una combustione lenta sorvegliata dai carbonai giorno e notte, perché tutto si svolgesse secondo le ligie regole del carbone, erano un vero e proprio rituale dell’antico oro cimbro.

rivan di earstn laüt, un furse iz o gest da earst arbat boda iz gánt vorlört vor hërta. ‘Z iz romà darkhennt, ná alln in studie boda soin khent gemacht vo dar Soprintendenza ai Beni Archeologici vo dar Provintz vo Tria un von Dipartimento vo Scienze dell’Antichità vo dar Università vo Padova, ke sa tausankhunzboahundart djar vor Gottarhear afti hoachebene soinda gest ploas óvan boda soin khent gemacht un genützt auzzoschméltna in khupfar von khnottn. A par tausankhar djar spetar afti únsarn pèrng hattma bidar ágeheft z’sega tempfan da un daná, nemear vor di forme von khupfar ma vor in kholl. Únsarne beldar vo puach, esch un hámpuach hám gètt daz djüst holtz boma hatt gehatt mángl zo macha in kholl, daz sbartz gölt bo-

da in tal un fin in di stattn hámssa genützt azpe in tà vo haüt in petròldjo. Ma pròpio pinn petròldjo spetar dar kholl hatt vorlört vèrt, un di kholgruam soin gánt laise laise sparirante, un pitt disan ‘z gebizza von laüt afti tèknike un afti matardjél boda soin khent genützt auzomachase. In tà vo haüt di laüt boda khànen aumachan a kholgruabe, zeltmase aftnar hánt alümma un vor ditza mochpar nèt lazzan vorliarn baz sa bizzan un allz bazzaz mang lirnén. Ummadar vo disan iz dar Nello Boschi vo Ljetzan, in Lessinia, bodar aumacht alle djar pittar hilfe vo soin sunn Giorgio, a kholgruabe azpe ma hatt usitárt túan bobràll afti zimbar pèrng. Vor a par djar, di zboa mánnen soin zuarkent atz Lusérn o, zo macha au a kholgruabe in spòrtplatz

nám dar Kirch. Ploaze laüt soin gest zuargerift z’ sega, furse vor da earst bóttá o, da schümma un bichtege tra-

ditzióngen von zimbar boda nèt schöllat gian vorlört. AvT